

Makroekonomie I

Přípravný kurz na přijímací řízení do
magisterského studijního programu

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta managementu a ekonomiky

Osnova

- Úvod do Makroekonomie I
- Měření makroekonomických veličin I
- Měření makroekonomických veličin II
- Agregátní nabídka a poptávka
- Ekonomický růst a hospodářský cyklus
- Peníze, ceny, inflace a nezaměstnanost
- Monetární politika
- Fiskální politika
- Mezinárodní trh výrobků a služeb
- Mezinárodní finanční trhy

Co je „Ekonomie“?

- Ekonomie je to, co dělají ekonomové
- Zkoumání tvorby bohatství (A. Smith) nebo rozdělování výsledků výroby (D. Ricardo)
- Chování lidí ve vztahu mezi cíli a vzácnými zdroji (L. Robbins)
- Různé způsoby využití vzácných zdrojů ve výrobě užitečných komodit a jejich rozdělení mezi různé skupiny (P. A. Samuelson)

Základní členění ekonomie

- **Mikroekonomie** – individuální chování ek. subjektů
- **Makroekonomie** – agregátní ekonomické jevy

Praktická funkce Makroekonomie

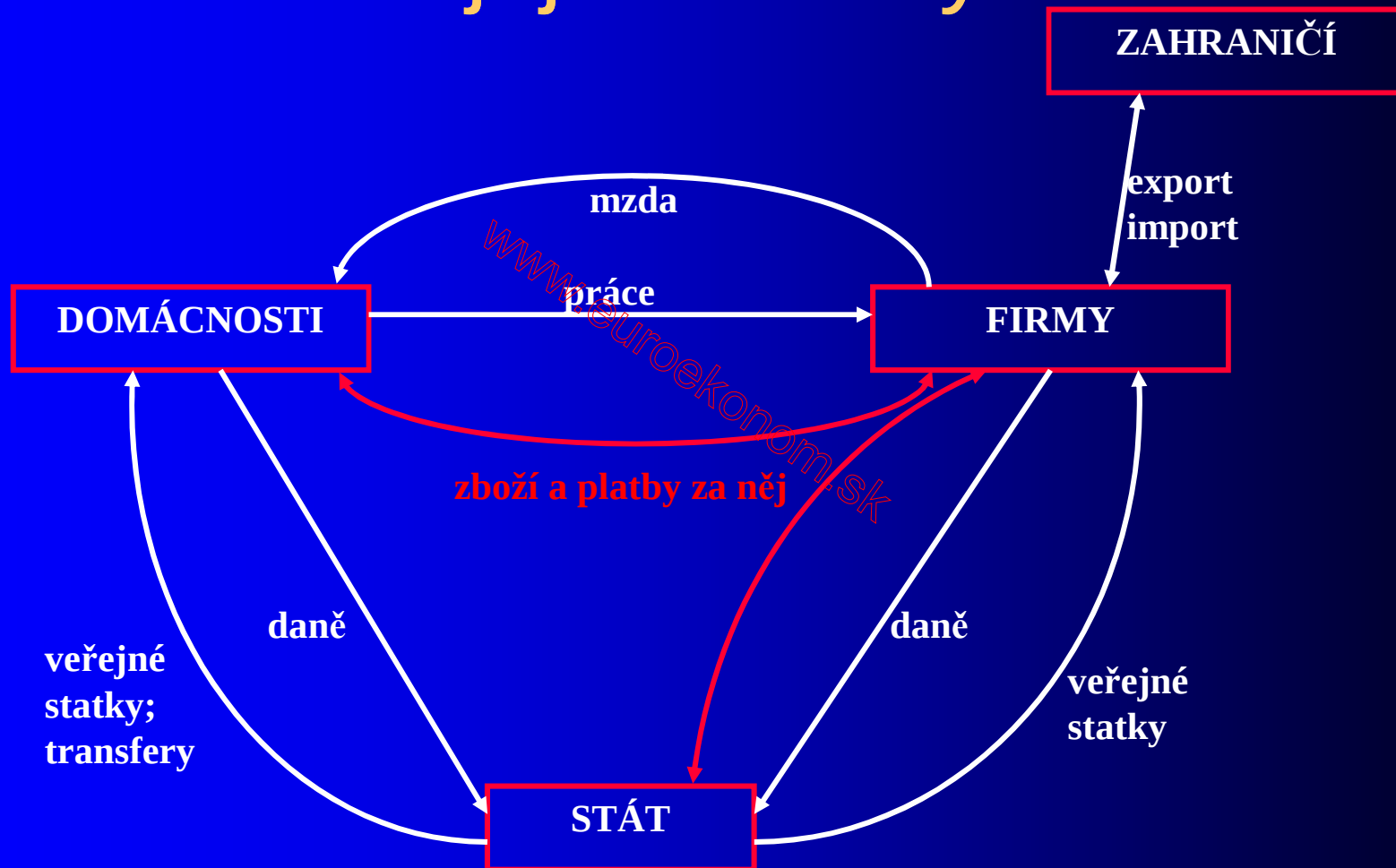
- Pozitivní sdělení
- Normativní soudy

Makroekonomické subjekty

- Domácnosti
- Podniky
- Stát (parlament, vláda, centrální banka)
- Zahraničí

www.euroekonomika.cz

Makroekonomické subjekty a jejich vztahy

Základní makroekonomické veličiny

- Produkt
- Zaměstnanost
- Cenová hladina
- Vnější ekonomická pozice (platební bilance)

Makroekonomická stabilita

- *Stav klidu nebo setrvačnosti*
- **Tempo růstu reálného produktu** odpovídá vývoji tzv. potencionálního produktu
- **Nízká míra nezaměstnanosti** na úrovni přirozené míry nezaměstnanosti
- **Nízká míra inflace** (v rámci tzv. mírné inflace)
- **Vyrovnaná platební bilance** (vnější ek. Rovnováha)

Názory o potřebě regulace ekonomiky

- **Liberalismus** (trhy se pružně přizpůsobují změnám v poptávce a nabídce změnou cen)
- **Intervencionismus** (systematické zasahování do ekonomiky – „viditelná ruka“ vlády)

Proč zasahuje stát do hospodářství?

- Nedokonalost trhu
- Aspekty rozdělování

Základní ekonomické funkce státu

- **Efektivnost tržního mechanismu**
(protimonopolní opatření, omezení negativních důsledků znečištění)
- **Ovlivňovat rozdělení důchodů**- sociální pomoc, mateřství- sociální záchranná síť
- **Podpořit stabilní růst národního hospodářství** (cenová stabilita, zaměstnanost)

Makroekonomická stabilizační politika

- Cíl 1 – cenová stabilita
- Cíl 2 – dostatečná zaměstnanost
- Podmínka splnění obou cílů:
 - Růst reálného produktu
 - Rovnováha platební bilance
 - Stabilita měnových kurzů

Nástroje pro stabilizační politiku

- ***Monetární politika*** (ovlivňování množství peněz na trhu)
- ***Fiskální politika*** (rozpočtová, příjmy a výdaje státního rozpočtu)
- ***Důchodová politika*** (působení na ceny výrobních faktorů, kontrola cen a mezd formou administrativní nebo dohodou se zaměstnavateli či zaměstnanci))
- ***Vnější obchodní a měnová politika*** (snaha o vyrovnanou platební bilanci, celní politika, určování kvót výrobků, regulace měnového kurzu)

Typy hospodářské politiky

- Konzervativní typ hospodářské politiky
- Neokonzervatismus, Monetarismus
- Keynesiánský typ hospodářské politiky
- Neokeynesiánský typ HP

Konzervativní typ hospodářské politiky

- V podmínkách klasického kapitalismu (dokonalá konkurence)
- Liberální princip nezasahování státu do hospodářství (laissez-faire, neviditelná ruka trhu)
- HP se soustřed'ovala – ochrana volné soutěže, ochrana soukromého vlastnictví
- A.Smith, Bohatství národů, 18.stol.

Neokonzervatismus, Monetarismus

- Volný trh výrobků a služeb, trhu práce i kapitálu
- Cenová stabilita a dobře fungující tržní mechanismus zajistí i druhý cíl-dostatečnou zaměstnanost
- Stálý růst nabídky peněz v souladu s dlouhodobým tempem růstu ek.
- Hl.nástroj stát.regulace-monetární politika

Neokonzervatismus, Monetarismus

- Vytěsňování státu z přímého ovlivňování chodu NH.
- Víra v trh, v samoregulační schopnosti tržního mechanismu.
- Usměrnění množství peněz v oběhu
- Řízená nabídka peněz
- Představitelé- Milton Friedman
- R.Regan, M.Thatcherová, A.Pinochet v Chile 80.let

Keynesiánský typ hospodářské politiky

- Světová krize 30.let – reakce J.M.Keynese, Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz r.1936
- Ceny a mzdy se přizpůsobují pomalu - jsou nepružné; nerovnováha mezi nabízeným a poptávaným zbožím – nedobrovolná nezaměstnanost, protože mzdy nereagují pružně tak, aby množství požadované práce uvedly do souladu s mn. nabízeným
- **Keynes navrhl řešení v podobě vládní intervence,** např. v podobě veřejných výdajů na nákup výrobků a služeb - zvýšení agregátní poptávky – poptávka po pracovní síle.

Keynesiánský typ hospodářské politiky

Hl. cíl hosp. politiky státu – vysokého stupně zaměstnanosti mělo být dosaženo aktivní fiskální politikou – rozpočtovou – použ. anticyklické konjunkturální politiky s krátkodobými zásahy-

- vestavěné stabilizátory
- úroková míra
- podpora v nezaměstnanosti
- progresivní daňový systém
- výkup zemědělských produktů

Neokeynesiánský typ HP

- Hl.cíl – také dostatečná zaměstnanost
- Vhodná kombinace monetární a fiskální politiky

www.euroekonom.sk

Měření makroekonomických veličin I

www.euroekonom.sk

Makroekonomický výstup

- **HDP**
- **HNP**
- **NEW** (Net Economic Welfare)
 - volný čas
 - práce domácností
 - šedá ekonomika
 - životní prostředí

Metody měření makroekonomických výstupů

- Produkční metoda
- Výdajová metoda
- Důchodová metoda

www.euroekonom.sk

Výdajová metoda

- Osobní výdaje na spotřebu (C)
- Hrubé soukromé investice ($I_G = I_N + I_O$)
- Vládní nákupy výrobků a služeb (G)
- Čisté vývozy ($NX = X - M$)

$$\text{HDP} = C + I_G + G + NX$$

$$\text{NDP} = \text{HDP} - I_O$$

Důchodová metoda

Získáme Národní důchod - NI

- **Mzdy a platy** (včetně soc. a zdrav. pojištění – hrubé mzdy)
- **Čisté úroky** (přijaté úroky minus vyplacené úroky)
- **Renty**
- **Důchody ze sebezaměstnání** (podnikatelé a živnostníci)
- **Hrubé zisky korporací**

Vztah mezi HDP a NI

- HDP je vždy větší než NI
- V HDP jsou zahrnuty I_O , což nepředstavuje důchod domácnosti
- V HDP jsou zahrnuty **nepřímé daně**

$$\text{HDP} - I_O - \text{nepřímé daně} = \text{NI}$$

V tabulce jsou k dispozici údaje o nejmenované zemi (údaje jsou vyjádřené v korunách). Na jejich základě určete výši následujících veličin:

a) Hrubý domácí produkt (GDP)	$GDP = C + I_G + G + NX$	<u>= 970 mld. Kč</u>
b) Čistý domácí produkt (NDP)	$NDP = C + I_N + G + NX$	<u>= 910 mld. Kč</u>
c) Čisté investice	$I_N = I_G - I_O$	<u>= 90 mld. Kč</u>
d) Čistý export (NX)	$NX = X - M$	<u>= 20 mld. Kč</u>
e) Disponibilní důchod (YD)	$YD = NDP + TR - TX$	<u>= 760 mld. Kč</u>
f) Úspory domácností (S)	$S = YD - C$	<u>= 160 mld. Kč</u>

Položka	mld. Kč
Spotřebitelské výdaje domácností	600
Přímé daně	400
Transferové platby	250
Export	240
Import	220
Vládní výdaje na statky a služby	200
Hrubé investice	150
Amortizace	60

C

TX

TR

X

M

G

I_G

I_O

Produkt nominální a reálný

- **Nominální produkt** – vyjádřen za pomoci běžných cen (cen běžného roku)
- **Reálný produkt** – vyjádřen za pomoci cen stálých (srovnatelných)

Vývoj HDP ČR (mld.Kč)

Rok	nominální	Reálný (s.c. 1995)
1997	1 679,9	1 429,3
1998	1 829,4	1 412,2
1999	1 887,3	1 406,7
2000	1 959,5	1 447,4

Vytvořenému produktu odpovídá příslušný důchod a ten zahrnuje:

- Disponibilní důchod ($C + PS$)
- Hrubé úspory podniků (GBS)
- Čisté daně ($NT = TA - TR$) a rozpočtové saldo je vyjádřeno: $BS = TA - TR - G$

$$Y = C + PS + GBS + NT$$

$$C + I + G + (X - M) = C + PS + GBS + (TA - TR)$$

$$I + (X - M) = PS + GBS + BS$$

Měření makroekonomických veličin II

Měření cenové hladiny, inflace,
míra inflace, nezaměstnanost,
platební bilance

Explicitní cenové indexy (vypočítány přímo)

- Index spotřebitelských cen (costumer price index, CPI)
 - koš (tržní) spotřebitelských statků a služeb (asi 370 položek)

$$\text{CPI} = \frac{\sum Q_0 \cdot P_1}{\sum Q_0 \cdot P_0} \cdot 100$$

Q.....množství
P.....cena

- Index cen výrobců (industrial price index)
(asi 3 400 položek)

Míra inflace

$$r = \frac{\text{CPI}_{t+1} - \text{CPI}_t}{\text{CPI}_t} \cdot 100 \quad (\text{v } \%)$$

www.euroekonom.sk

Implicitní cenový deflátor

- Implicit price deflator, IPD (není vypočítán přímo, ale dělením nominálního a reálného produktu)

$$\text{IPD} = \frac{\text{nominální GNP}}{\text{reálný GNP}} \cdot 100$$

$$\text{IPD}_{\text{GDP}} = \frac{\sum Y_1 \cdot P_1}{\sum Y_1 \cdot P_0} \cdot 100$$

Y.....finální produkt

P.....cena

Míra nezaměstnanosti

$$u = \frac{U}{L} \cdot 100 \text{ v } \%$$

www.euroekonom.sk

$$L = E + U$$

L....ekonomicky aktiv.obyv.

E....zaměstnaní

U....nezaměstnaní,aktivně hled.práci

Platební bilance

- Vyjadřuje všechny ekonomické transakce, které subjekty dané země realizují se zahraničím za určité období
- **Běžný účet**
- **Kapitálový účet**
- **Finanční účet**
- **Chyby a opomenutí, kursové rozdíly**
- **Změna devizových rezerv**

- **Běžný účet**

- dovoz a vývoz výrobků a služeb, příjmy z turistiky, čisté příjmy ze zahraničí
- účet jednostranných převodů (transferové platby, dary, honoráře, penze...)

- **Kapitálový účet** – krátkodobý a dlouhodobý kapitál (úvěry, akcie, obligace)

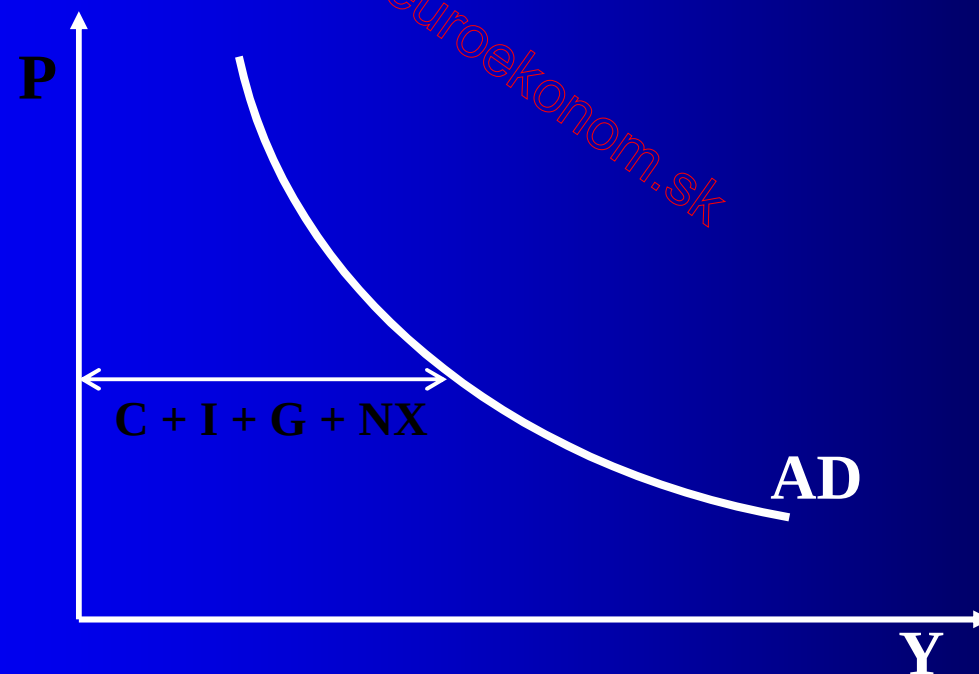
- **Finanční účet** – přímé zahraniční investice, portfoliové investice, finanční deriváty.

Agregátní nabídka a poptávka

www.euroekonom.sk

Agregátní poptávka (AD)

- Nepřímý vztah mezi cenovou hladinou a poptávaným produktem

Příčiny tvaru AD (1)

- ↓ cenové hladiny $\Rightarrow$ postačuje držba nižší nominální sumy peněz $\Rightarrow$ ↓ poptávka po penězích $\Rightarrow$ ↑ poptávka po ostatních finančních aktivech (obligace) $\Rightarrow$ ↑ jejich cena $\Rightarrow$ ↓ úroková sazba (Keynesův efekt)

Příčiny tvaru AD (2)

Efekt bohatství

- $\downarrow$ cenové hladiny $\Rightarrow \uparrow$ reálná hodnota peněz
tj. kupní $\Rightarrow$ domácnosti jsou bohatší a více utrácejí
- $\uparrow$ růst bohatství je spojen i s růstem cen cenných papírů (viz. Příčiny tvaru AD (1))

Příčiny tvaru AD (3)

- $\downarrow$ cenové hladiny $\Rightarrow \uparrow$ poptávka zahraničních subjektů po statcích dané ekonomiky
- může dojít i k přesměrování dražšího importu na produkci domácí ekonomiky

Poptávkové šoky (1)

Posun AD (příkladem jsou kladné šoky, opakem jsou negativní šoky)

- Růst bohatství domácností
- Pokles míry zdanění důchodů osobních i podniků
- Pokles úrokové sazby — zvyšuje popt. po investicích
- Optimistická očekávání budoucího vývoje
- Růst populace
- Rozhodnutí vlády zvýšit své nákupy (G) nebo zvýšit transferové platby (TR)
- Stimulace exportu (růst zahr. důchodů, cenové hladiny, znehodnocením domácí měny, proexportní opatření...)
- Očekávaný růst cenové hladiny ...

Poptávkové šoky (2)

- Růst AD krátkodobě zvýší reálný HDP nad potenciální produkt, dlouhodobě však nikoliv. Dlouhodobý dopad růstu poptávky se projeví pouze ve zvýšení cenové hladiny.
- Pokles AD má rovněž nepříjemné důsledky. Dlouhodobý účinek poklesu AD na cenovou hladinu je sice příznivý, ale je vykoupen určitým obdobím hospodářského poklesu a nezaměstnaností

Agregátní nabídka – AS (1)

- vztah mezi cenovou hladinou a reálným HDP, který firmy chtějí vyrábět

Jaký je rozdíl mezi agregátní a tržní nabídkou?

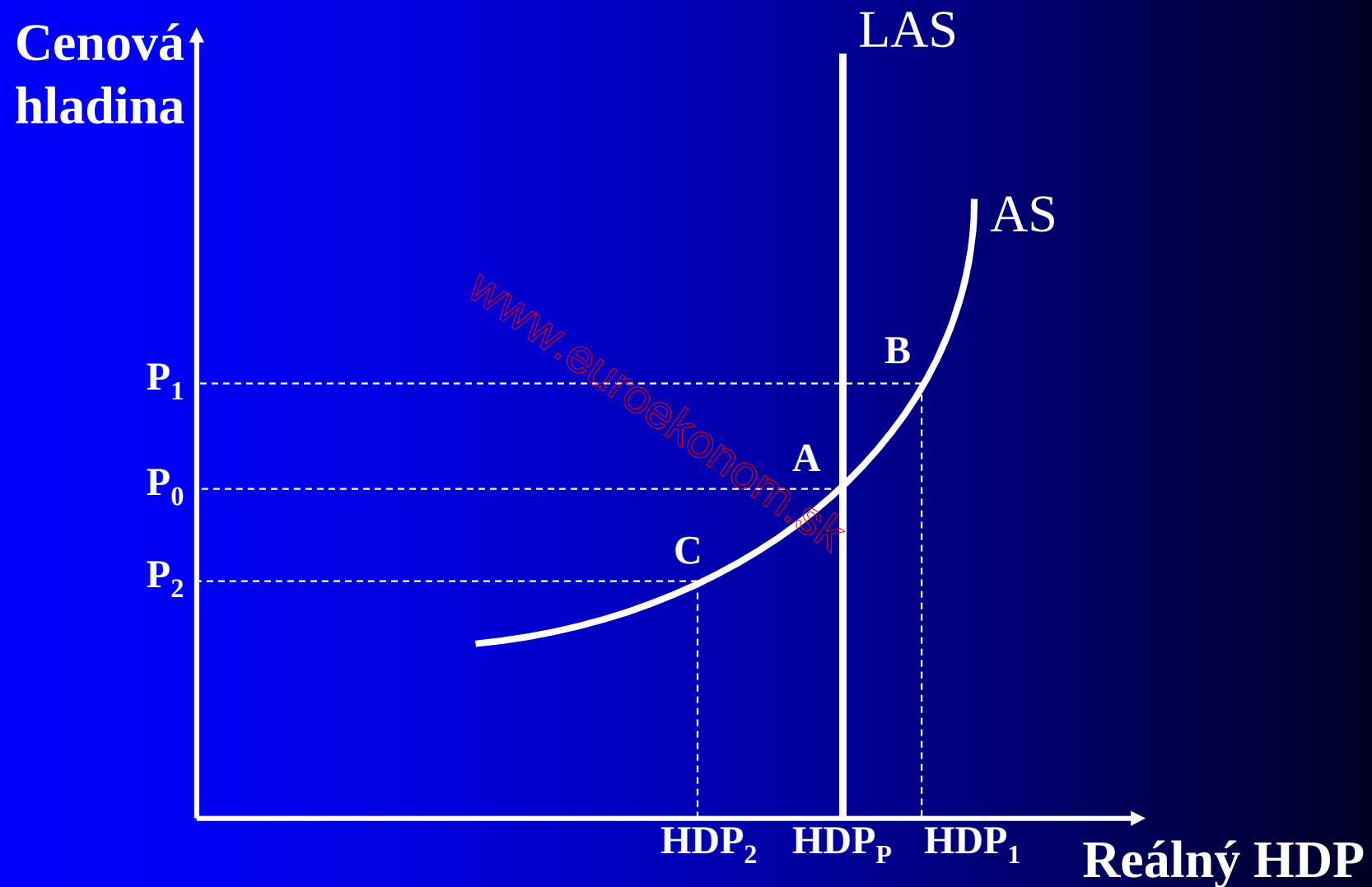
- Při zvyšování cenové hladiny firmy i domácnosti podléhají na určitou dobu „peněžní iluzi“.

Agregátní nabídka – AS (2)

Peněžní iluze

- domácnosti a firmy si dobře uvědomují růst své vlastní ceny, ale neuvědomují si růst ostatních cen
- je příčinou toho, že růst cen vede k růstu produkce a zaměstnanosti
- je pouze krátkodobá – zaměstnanost a produkce se vrátí na původní úroveň

Agregátní nabídka – AS (3)

Agregátní nabídka – AS (4)

Potenciální produkt

- produkt, který se vyrábí při *přirozené zaměstnanosti* (míra, při níž jsou pracovní trhy v rovnováze)
- není ovlivněn změnami cenové hladiny (mohou vychýlit HDP pouze krátkodobě)
- LAS je dána potenciálním produktem

Agregátní nabídka – AS (5)

Šoky ze strany nabídky

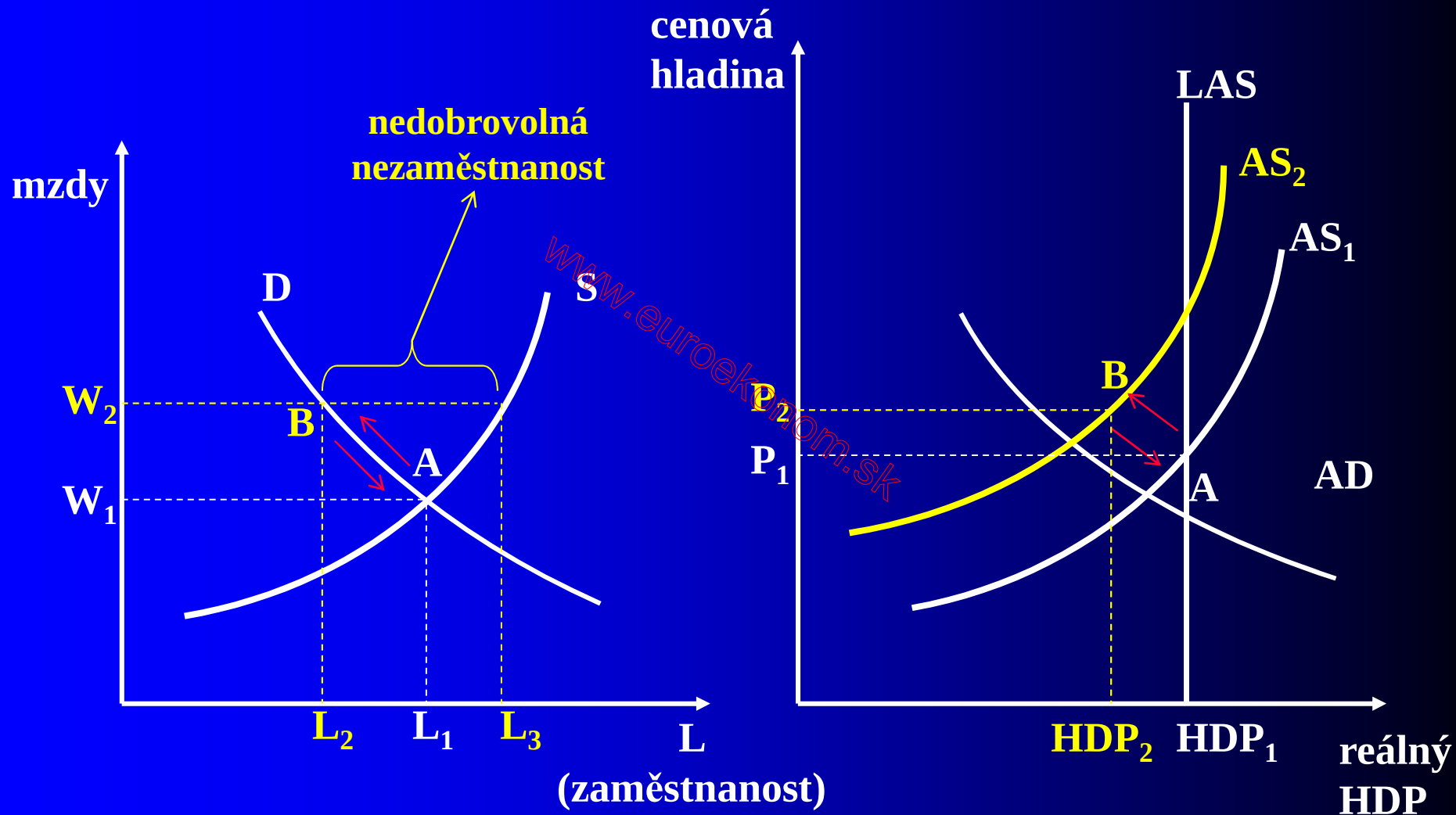
- při vzrůstu nákladů – „nákladové šoky“
 - zvýšení mezd, které není podloženo růstem produktivity práce
 - ropné šoky

Příklad: 70. léta – OPEC

- 1. ropný šok – 1973 – omezil těžbu ropy a cena ropy vzrostla až o 400 %
⇒ ↑ nákladů a ↑ cenové hladiny v průmyslových zemích
- 2. ropný šok – 1979 – převrat v Iránu ⇒ ↑ ceny ropy
- **následky** - ↑ inflace a zpomalení hosp. růstu ⇒ nové úsporné technologie ⇒ ↓ D po ropě

Agregátní nabídka – AS (6)

Mzdový šok

Celkové plánované výdaje (AE)

- Výdaje, které ekonomické subjekty zamýšlejí (plánují – ex ante) učinit při dané úrovni důchodu

$$AE = C + I + G + NX$$

Dvojitá podoba AE:

- **Výdaje autonomní** – nezávislé na výši důchodu
- **Výdaje indukované** – odvozené od důchodu, důchodem vyvolané

Předpoklady modelu

- V ek. existuje dostatečné množství nevyužitých výrobních faktorů (mezera produktu)
- Neexistuje omezení ze strany nabídky, úroveň produktu je určena pouze poptávkou
- Pro zjednodušení abstrahujeme od hrubých úspor podniků – budeme hovořit pouze o úsporách domácností
- Nominální mzdové sazby a cenová hladina jsou stabilní
- Vlivem změny důchodu se nebude měnit úroková sazba

Dvousektorový model (spotřeba a investice) (1)

- Sektory domácnosti a podniky
- Celkové výdaje se skládají pouze ze spotřebních výdajů domácností a ze soukromých investičních výdajů
- Důchod (Y) odpovídá disponibilnímu důchodu (YD), tedy:

$$Y = YD$$

- S růstem YD rostou i spotřební výdaje

Dvousektorový model (spotřeba a investice)

(2)

Autonomní výdaje (C_A)

- Jsou na YD nezávislé (nájemné, jídlo)
- Jsou vynaloženy, i když $YD = 0$
- Mohou být financovány z dřívějších úspor, úvěru nebo z jiných zdrojů – domácnosti tvoří tzv. záporné úspory)

Dvousektorový model (spotřeba a investice) (3)

Indukované výdaje

- Z každé další jednotky YD je část vynaložená na spotřebu.
- Mezní sklon ke spotřebě z disponibilního důchodu – **MPC** nebo zjednodušeně **c**

$$MPC = \frac{\Delta C}{\Delta YD}$$

Dvousektorový model (spotřeba a investice) (4)

Spotřební funkci lze zapsat ve tvaru.

$$C = C_A + cYD$$

- Podíl celkových spotřebních výdajů na disponibilním důchodu vyjadřuje tzv. průměrný sklon ke spotřebě z disponibilního důchodu (APC)

Dvousektorový model (spotřeba a investice) (8)

Úspory domácností

- Jsou nespotřebovanou částí disponibilního důchodu

$$YD = C + S$$

- Výše úspor je určena mezním sklonem k úsporám (MPS nebo zkráceně s)

$$MPS = \frac{\Delta S}{\Delta YD}$$

Dvousektorový model (spotřeba a investice) (9)

- Existují-li autonomní spotřeby, pak musí existovat i autonomní úspory S_A ve stejné výši jako C_A , tedy $S_A = C_A$, ale v záporné hodnotě
- Úsporová funkce má tedy podobu:

$$S = -S_A + sYD$$

Dvousektorový model (spotřeba a investice) (10)

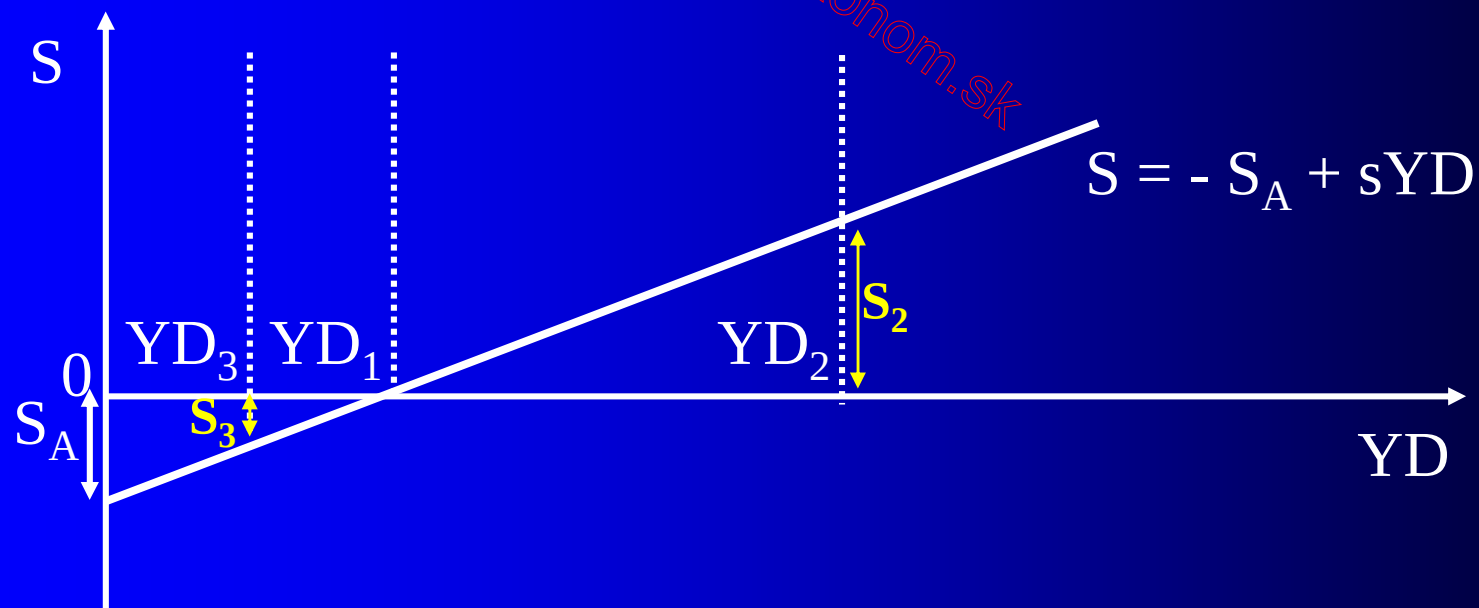
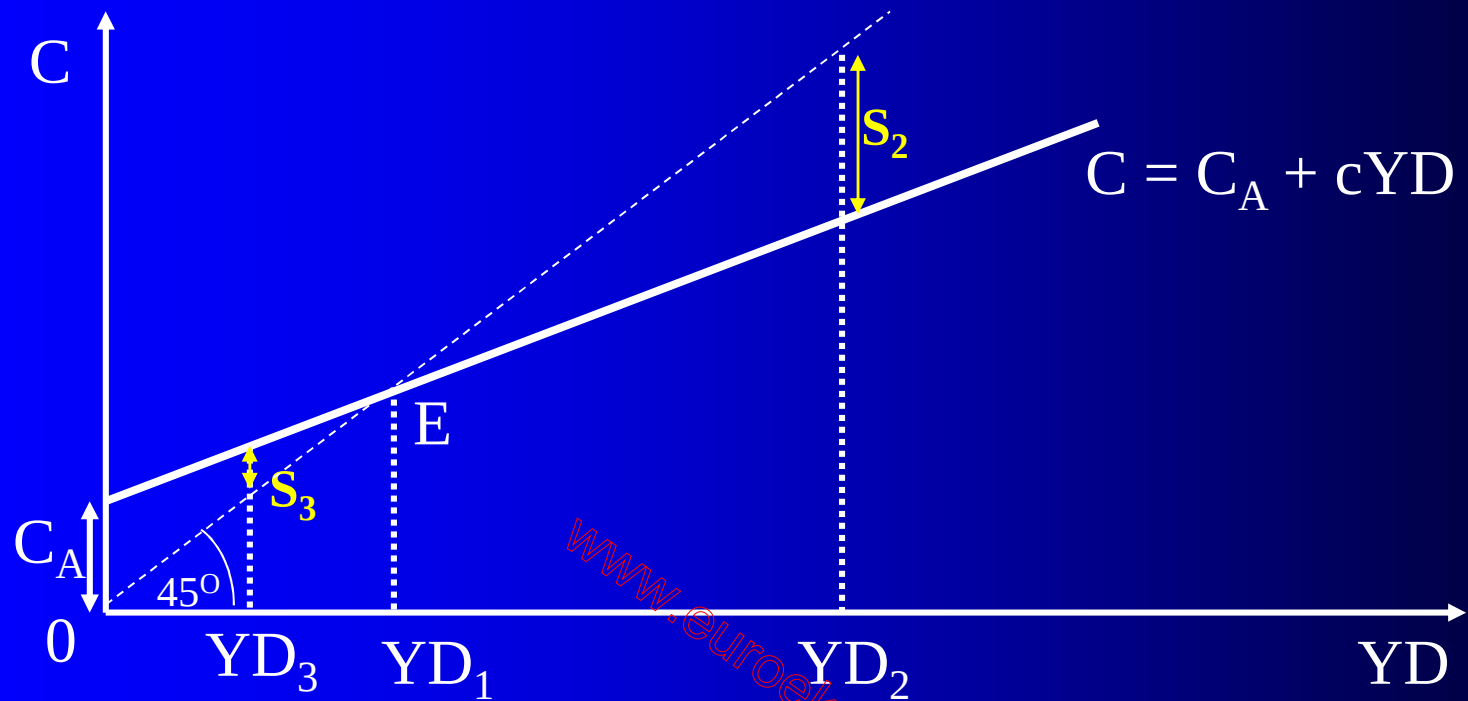
- Průměrný sklon k úsporám z disponibilního důchodu:

$$APS = \frac{S}{YD}$$

dále platí:

$$APC + APS = 1$$

$$MPC + MPS = 1$$

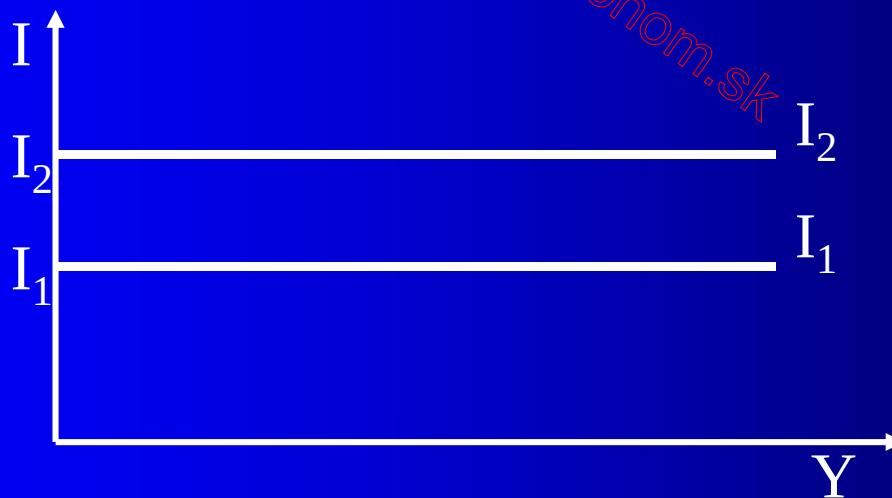

Dvousektorový model (spotřeba a investice)

(14)

Investiční výdaje

- Na nákup fixního kapitálu a zásob
- Předpoklad: $I = I_A$, tedy nejsou závislé na výši Y

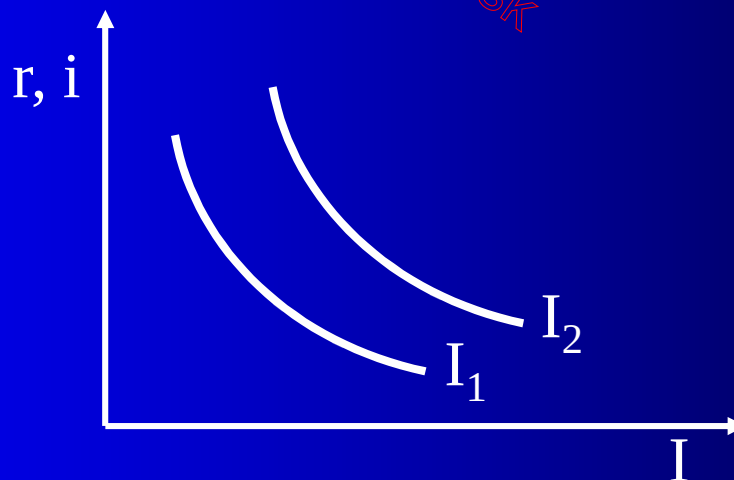
Dvousektorový model (spotřeba a investice)

(15)

Ovlivnění investičních výdajů

- Úrokovou sazbou (i)
- Očekávaný čistý výnos z daného investičního statku (r)

Poptávka po investicích

Dvousektorový model (spotřeba a investice)

(16)

Další faktory ovlivňující poptávku po investicích

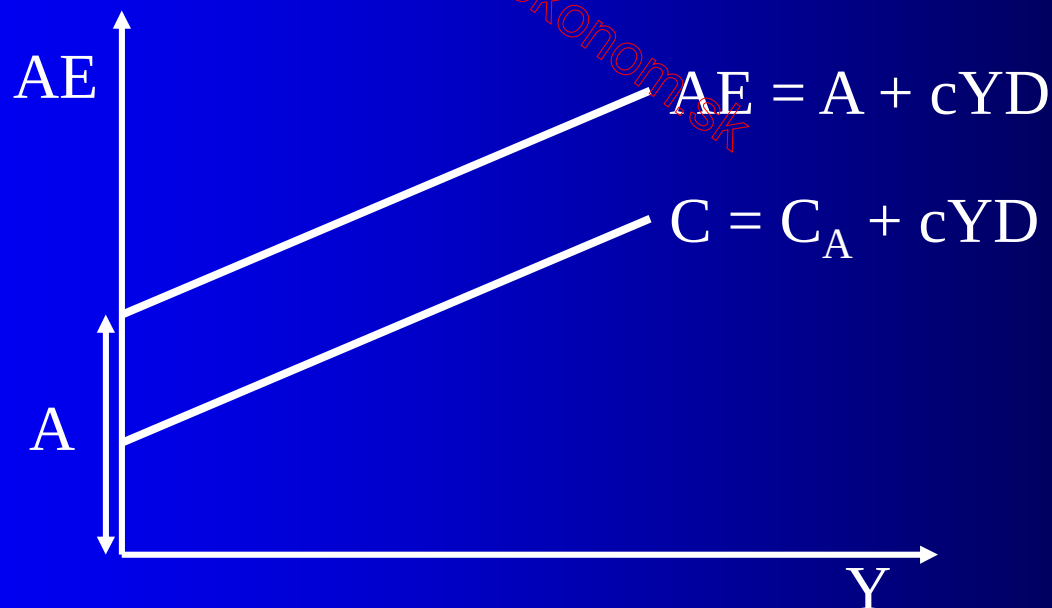
- Zdanění zisků z investic
- Podnikatelskou důvěrou a optimismem vývoje ekonomiky
- Populačním vývojem (růst populace vede k růstu poptávky po investičních statcích)

Dvousektorový model (spotřeba a investice) (17)

Celkové plánované výdaje

$$AE = A + cYD$$

kde autonomní výdaje $A = C_A + I$

Dvousektorový model (spotřeba a investice) (18)

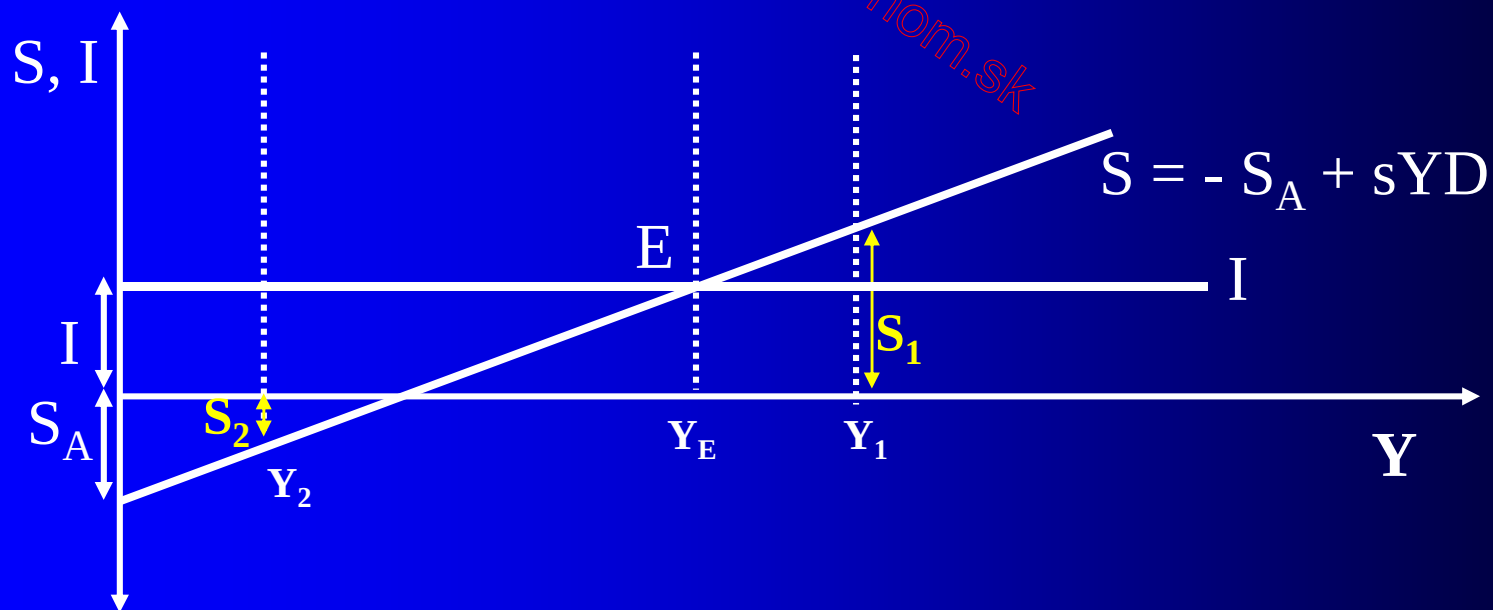
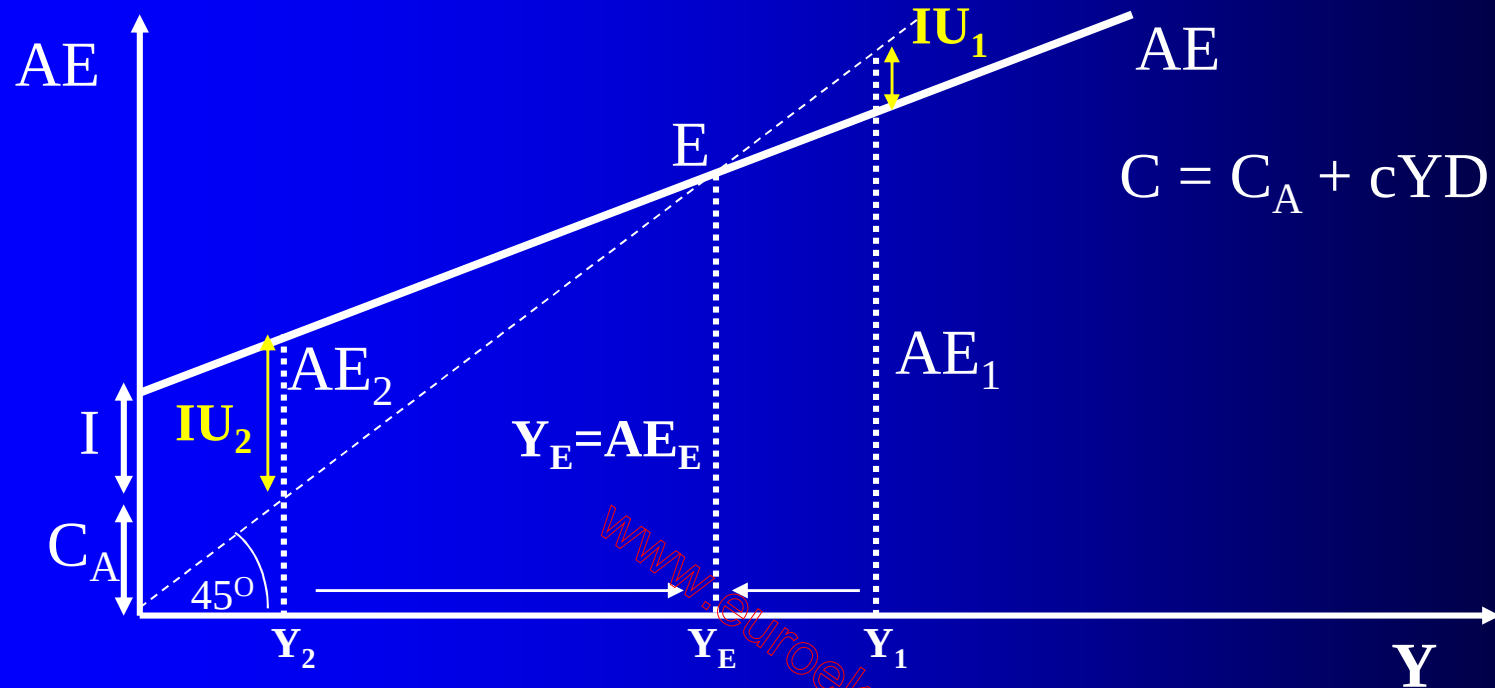
Rovnovážný produkt

v bodě $S = I$ tedy $Y_E = AE_E$

platí:

$Y_1 > AE_1 \Rightarrow$ neplánované investice v podobě
neplánovaných zásob (IU_1) $\Rightarrow \downarrow Y$

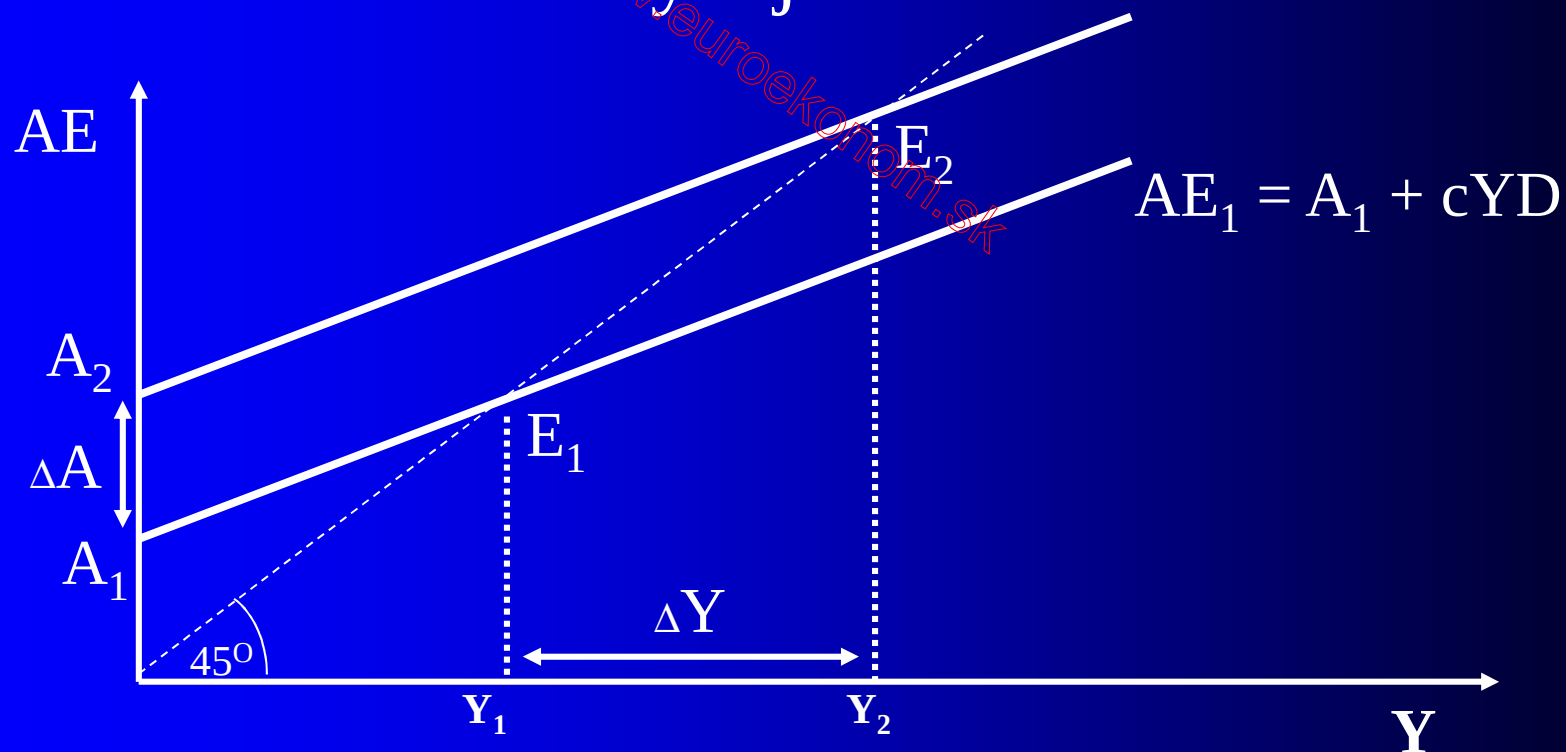
$Y_2 < AE_2 \Rightarrow$ podniky byly nuceny uspokojit
část poptávky ze zásob, které nezamýšlely
snižovat (IU_2) $\Rightarrow \uparrow Y$

Dvousektorový model (spotřeba a investice) (19)

Výdajový multiplikátor

Jaký je přírůstek rovnovážného produktu při růstu investičních výdajů?

Dvousektorový model (spotřeba a investice) (20)

Výdajový multiplikátor

v přírůstkové podobě:

$$\Delta Y = \frac{1}{1-c} \bullet \Delta A$$

jednoduchý výdajový multiplikátor (α):

$$\alpha = \frac{1}{1-c}$$

Při změně MPC dochází ke změně sklonu křivky AE.

Dvousektorový model (spotřeba a investice) (21)

Co je obsahem ΔY ?

$$\Delta Y = \Delta A + c \cdot \Delta A + c^2 \cdot \Delta A + \dots$$

- jedná se o nekonečnou geometrickou řadu

Příklad: $\Delta A = 10$ mld. Kč, $MPC = 2/3$

$$\Delta Y = 10 + 2/3 \cdot 10 + (2/3)^2 \cdot 10 + \dots$$

$$\Delta Y = \frac{1}{1 - 2/3} \cdot 10 = 3 \cdot 10 = 30$$

Je dána spotřební funkce $C = 100 + 0,8Y$;
autonomní investiční výdaje činí $I_A = 100$ mld. Kč.
Vypočtete a graficky znázorněte rovnovážnou
úroveň produktu za předpokladu, že vzrostou
autonomní investice na 200 mld. Kč.

www.euroekonom.sk

Ekonomický růst a hospodářský cyklus

www.euroekonom.sk

Pojetí ekonomického růstu

Již známe: - skutečný (aktuální) produkt
- potenciální produkt

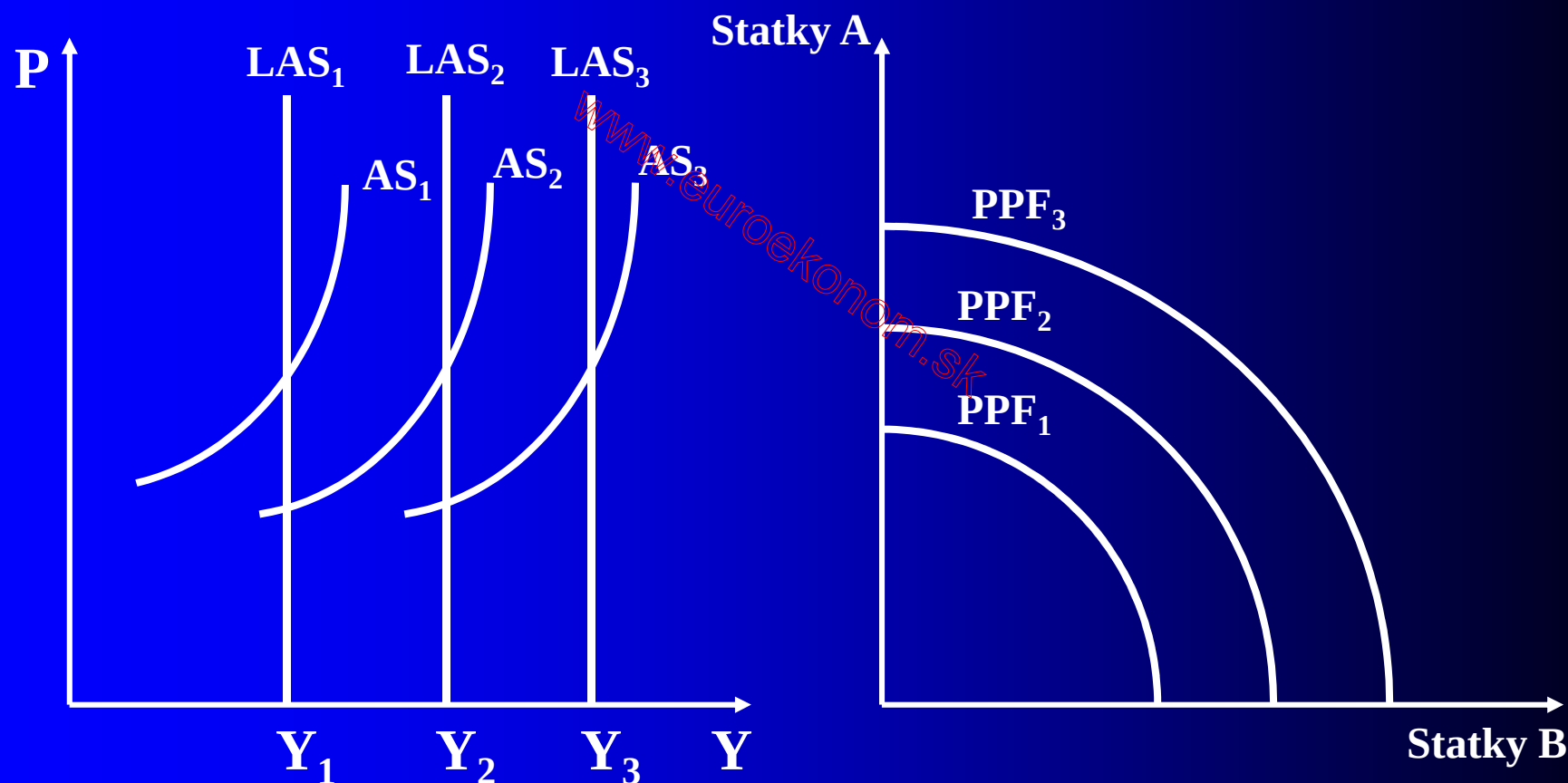
Odlišujeme:

- **krátkodobé zvýšení – cyklické kolísání**
- **dlouhodobý trend** (plynulé zvyšování produkčních možností ekonomiky) – **ekonomický růst**

Růst potenciálního produktu

Posun křivky AS

Posun hranice produkčních
možností

Ekonomický rozvoj

- Širší smysl než „ekonomický růst“
- Zahrnuje i strukturální změny, technologické změny, zvyšování životní úrovně aj.
- Ekonomický růst je předpokladem ekonomického rozvoje,
- Často jsou ale tyto pojmy používány jako synonyma.

Zdroje ekonomického růstu

- **Lidské zdroje** (množství práce a kvalifikace)
- **Přírodní zdroje** (množství půdy a nerostného bohatství, kvalita těchto zdrojů)
- **Kapitálové zdroje** (množství kapitálu a technická úroveň)

Další členění:

- Kvantitativní zdroje růstu
- Kvalitativní zdroje růstu

Bariéry ekonomického růstu

Bludný kruh nerozvinutosti

Teorie hospodářského cyklu

- Hospodářský cyklus = víceméně pravidelné kolísání skutečného produktu kolem reál. Produktu

Tradičním učebnicovým příkladem cyklického poklesu hospodářské aktivity je Velká deprese z let 1929 – 1933.

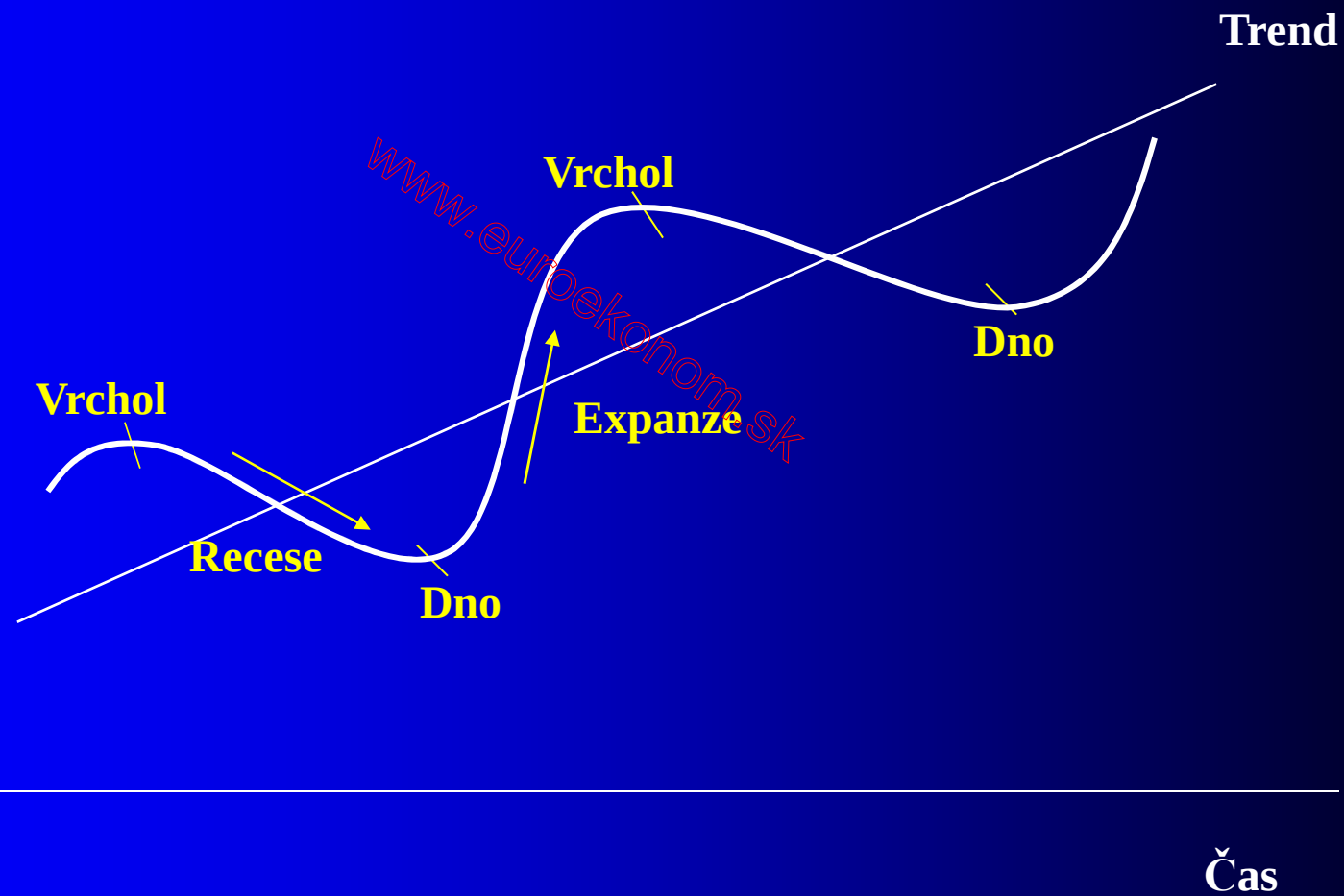
- Počátek – krach na newyorské burze v říjnu 1929
- Samotný pokles – až v roce 1930
- Dno deprese – 1933 (objem HDP byl o 30% nižší než v roce 1929 a nezaměstnanost byla 25 %)

Fáze cyklu

- **recese** = pokles skutečného produktu po dobu 6 měsíců; **deprese** = dlouhodobý a hluboký pokles
- **dno (sedlo)** – bod, ve kterém skut. produkt dosahuje minima (dolní bod zvratu)
- **vzestup (expanze)** – skutečný produkt roste rychleji než PP; je vždy na vyšší úrovni než předchozí vzestup
→ konjunktura = období, kdy skut. produkt převyšuje úroveň dosaženou v předchozím cyklu
- **vrchol** – bod, ve kterém skut. produkt dosahuje maxima (horní bod zvratu)

Reálny
produkt

Fáze cyklu

Typy cyklů

Periodičnost cyklu = doba trvání jednoho cyklu
(opakování jednoho cyklu po určité době)

- **Kitchinovy** – krátkodobé (36 – 40 měsíců); výkyvy v zásobách a rozpracované výrobě
- **Juglarovy** – střednědobé (10 – 11 let); investice do strojů a zařízení
- **Kondratěvovy (Kuznetsovy)** – dlouhodobé (50 – 60 let); změny ve výrobních technologiích, monetární jevy a politické události

Peníze, ceny, inflace a nezaměstnanost

www.euroekonom.sk

Formy a funkce peněz

- Peníze představují všeobecně přijímaný **prostředek směny**. Jako peníze může sloužit cokoliv, co je v dané době a v daném místě využíváno ekonomickými subjekty při směně statků. (primární funkce peněz)
- Funkce **zúčtovací jednotky**. Peníze vyjadřují ceny statků.
- Jsou **uchovatelem hodnoty**. Jsou aktivem, jednou z forem bohatství.

Formy peněz

1. **Zbožové peníze.** Byli používány v historii. Např. dobytek, plátno, kožešiny apod.
2. **Papírové peníze** (bankovky a státopvky). Vznikly jako speciální dlužní úpisy na základě uložení zlata v bance. Byly směnitelné za zlato a proto musely být zlatem kryty. Vznikla vyspělá podoba tohoto systému: Zlatý standart
3. **Depozitní peníze:**
 - depozita na požádání v typické podobě běžných účtů
 - Termínované vklady, jako termínové účty v bankách nebo depozitní certifikáty

Peněžní zásoba

Peněžní zásobou (M) rozumíme množství peněz v ekonomice.

Je kvantifikována různými peněžními agregáty, utvářenými zejména rozčleněním depozitních peněz.

- Užší agregát = oběživo, tj. hotovostní peníze v oběhu, plus depozita na požádání.
- Širší agregát = užší agregát plus úsporná a termínová velikost depozit, podle subjektů, které depozita tvoří nebo podle časové specifikace těchto depozit.

M1 = užší agregát

M2 = širší agregát

Měnové agregáty

Představují souhrn peněžních prostředků s jistým stupněm likvidity

- M1 = hotovostní oběživo + vklady na běžných účtech v bankách
- M2 = M1 + termínované vklady v bankách + ostatní vklady v bankách
- M3 = M2 + vklady v zahraničních měnách v bankách
- M4 = M3 + vklady v nebankovních institucích v domácí měně + krátkodobé cenné papíry v domácí měně
- M5 = M4 + ostatní cenné papíry v domácí měně
- V ČR jsou v současnosti sledovány převážně agregáty M1 a M2

Peněžní multiplikátor - příklad

Předpokládejme, že někdo prodá státní pokladniční poukázku v hodnotě Kč 1 000,-- ČNB a uloží tento výnos do banky č. 1. Předpokládejme dále, že požadovaná výše rezerv je pro všechny banky stejná a činí 20 %. Zachováme i předpoklady teoretického modelu jednoduché multiplikace bankovních depozit. Údaje v tabulce ukazují první stádium procesu peněžní expanze vyvolané námi uvažovaným vkladem.

- Dopočítejte do tabulky další stádía procesu peněžní expanze.
- Jaké je celkové zvýšení množství peněz po 6 stádiích?
- Jaká je hodnota peněžního multiplikátoru?
- Kdyby byl dokončen uvažovaný proces peněžní expanze, jaký by byl celkový peněžní přírůstek?

$$\Delta D = \frac{1}{r_d} \times \Delta H$$

Č. banky	Nové vklady (depozita)	Nové půjčky	Tvorba rezerv	Zvýšení množ. peněz	Kumulované zvýšení peněz
1.	1 000	800	200	1 000	1 000
2.	800	640	160	800	1 800
3.	640	512	128	640	2 440
4.	512	409,6	102,4	512	2 952
5.	409,6	327,7	81,9	409,6	3 361,6
6.	327,7	262,1	65,5	327,7	3 689,3

Míra inflace

je definována jako míra změny cenové hladiny. K inflaci dochází, roste-li celková cenová hladina.

Cenová hladina

představuje průměrnou úroveň cen určitého souboru statků v běžném období ve srovnání s cenami určitého vybraného základního období.

Stupně inflace dle závažnosti

1) Mírná inflace (plíživá)

rostou ceny pomalu. Ceny jsou relativně stabilní, lidé důvěřují penězům. Míra inflace je řádově jednociferná.

2) Pádivá inflace (cválající)

Ceny rostou dvou či trojcifernými tempy (20, 100, 200 %). Jestliže se pádivá inflace plně rozvine, vznikají vážné hospodářské poruchy. Finanční trhy odumírají. Lidé hromadí statky.

3) Hyperinflace

Extrémní případ. Tempo růstu cen je obrovské (Německo 1920-1923). Neustále se tisknou peníze

Inflace tažená poptávkou (poptávková inflace)

Některé příčiny:

- 1) Nadměrné investiční výdaje mohou vyvolat růst agregátní poptávky
- 2) Pokud růst nominálních mezd převýší růst produktivity - při skutečném produktu, který odpovídá potencionálnímu
- 3) Stát prosadí levný úvěr. Zvýší tak spotřební a investiční výdaje
- 4) Snížení daní zvyšuje poptávku a vytváří možnost projevit poptávkovou inflaci
- 5) Zvýšení státních výdajů může být větší než růst nabídky

Inflace tlačená náklady (Nabídková inflace)

Některé příčiny:

1) Nedokonalá konkurence

firmy mají vliv na tržní ceny (monopol, oligopol)

2) Mzdy

odbory prosazují zvyšování mezd, to se odrazuje v celkových nákladech

3) Politické události

mohou vyvolat zdražení některých dovážených surovin

4) Zvýšení nákladů tím, že je nutno přejít na méně kvalitní zdroje surovin nebo energií.

Formy nezaměstnanosti

- **Frikční nezaměstnanost**

- přechod z jednoho zaměstnání do druhého se stejnou nebo podobnou kvalifikací, trvá několik dní, max. několik týdnů

- **Cyklická nezaměstnanost**

- poklesem hospodářského cyklu

- **Strukturální nezaměstnanost**

- změnami v požadované kvalifikaci, i několik let, spojena s rekvalifikací

Důsledky nezaměstnanosti:

Ekonomický dopad - vysoká nezaměstnanost je projevem plýtvání zdroji, protože během depresí, kdy je nezaměstnanost vysoká, nevytváří ekonomika tolik, kolik je schopna. To kvantifikuje Okunův zákon:

Okunův zákon říká, že na každé 2 %, o něž GNP poklesne vzhledem k potenciálnímu produktu, se míra nezaměstnanosti zvýší o 1 %.

Sociální dopad - Je to hlavně dlouhodobá (delší než 1/2 roku) nedobrovolná nezaměstnanost, která přináší lidské, sociální a psychologické škody.

Politika snižování nezaměstnanosti

- **Pasivní** – zde se zmírňuje dopad nezaměstnanosti vyplácením dávek v nezaměstnanosti
- **Aktivní** – zde je snaha snížit nezaměstnanost udržením vysoké zaměstnanosti.

Philipsova křivka v krátkém a dlouhém období

Phillipsova křivka - Vztah inflace (cenové hladiny) a nezaměstnanosti.

Krátkodobá Phillipsova křivka – předpokládá, že se nemění setrvačná míra inflace. Pokud zůstává setrvačná inflace stabilní, vyjadřuje Philipsova křivka zaměnitelnost mezi inflací a nezaměstnaností

Dlouhodobá Phillipsova křivka – vertikála na úrovni přirozené míry nezaměstnanosti

Monetární politika

www.euroekonom.sk

Monetární politika

Je představována opatřeními, kterými je ovlivňován **vývoj peněžní zásoby** (nabídky peněz). O těchto opatřeních rozhodují monetární authority:

- **Centrální banka**
- **Ministerstvo financí**

Aby mohla být monetární politika použita, musí existovat tržní mechanismus a v něm zejména:

- **Peněžní oběh a trh peněz** (trh s krátkodobými peněžními prostředky)
- **Úvěrový systém a trh kapitálu** (trh se střednědobými a dlouhodobými cennými papíry)

ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA BANKOVNÍHO SYSTÉMU

Bankovní soustava je rozhodující složkou finančního systému
a představuje souhrn všech bankovních institucí v daném státě a uspořádání vztahů
mezi nimi. Bankovní instituce mají pověření:

- (a) provádět bankovní operace,
- (b) poskytovat bankovní služby (tzn. shromažďovat depozita a poskytovat úvěry, atd.)

Bankovní systém se zpravidla skládá z:

- (A) Centrální banky (např. Česká národní banka)
- (B) Komerčních (obchodních) bank (např. ČSOB)
- (C) Specializovaných bank
 - (např.- spořitelní banky (savings b.)
 - rozvojové banky (development b.)
 - investiční banky (investment b.)
 - hypoteční banky (mortgage b.)
 - konzorciální banky (consortium b.), atd.

Hlavní funkce centrální banky

- (a) Emisní
- (b) Banka bank
- (c) Správce měnových rezerv a státního dluhu
- (d) Bankovního dozor
- (e) Reprezentativní funkce

Dnes se lze setkat se dvěma základními požadavky při pohledu na význam a postavení centrální banky v národním hospodářství:

1. Centrální banka by měla být nezávislou institucí,
2. Prioritním cílem centrální banky musí být trvalá péče o kvalitu měny, dlouhodobou stabilitu kupní síly peněz.

Obchodní banky

Obchodní banky jsou instituce obchodující s penězi, jež uskutečňují v podstatě tři typy operací:

- 1) depozitní služby (*pasivní povahy*),
- 2) úvěrové operace (*aktivní povahy*),
- 3) převody depozitních peněz a další služby zákazníků (*zprostředkovatelské povahy*).

Hlavními zásadami jejich činnosti jsou:

- **zásada rentability**
- **zásada likvidity**
- **zásada jistoty**

Nástroje měnové politiky

Přímé (administrativní) nástroje

- *Pravidla likvidity*
- *Úvěrové kontingenty*
- *Povinné vklady*
- *Doporučení, výzvy, dohody*

Nepřímé (tržní) nástroje

- *Regulace výše diskontní sazby,*
- *Operace na volném trhu cenných papírů,*
- *Regulace minimálních povinných rezerv,*
- *Reeskont směnek,*
- *Lombardní úvěr,*
- *Konverse a swapy,*
- *Intervence devizového kurzu*

Cíle monetární politiky

Konečnými cíli monetární politiky jsou zajištění:

- (1) cenové stability
- (2) dostatečné zaměstnanosti.

Vedle tohoto pohledu lze z formulace cílů bezprostředních odvodit dva typy monetární politiky:

- (A) **expanzivní** - tj. zvyšování nabídky peněz,
- (B) **restriktivní** - tj. snižování nabídky peněz.

Rovnice směny

- Vyjadřuje skutečnost – na trzích se vyrovnávají toky výrobků a služeb s tokem peněz

$$P \cdot Y = M \cdot V$$

- P...cenová hladina
- Y...reálný produkt
- M...množství peněz
- V...rychlost obratu jedné peněžní jednotky

Rychlost obratu peněz

- V - kolik koupí a prodejů zprostředkuje v určitém období jedna peněžní jednotka
- $Y \cdot P$...nominální produkt
- $V = \text{nominální produkt} / M$
- $P \cdot Y = M \cdot V \Rightarrow V = Y \cdot P / M$

Aplikace rovnice směny

- **Cenová úroveň závisí:**

- přímo úměrně na množství peněz v ekonomice a rychlosti obratu peněz
- Nepřímě úměrně na reálném produktu

- **Množství peněz závisí:**

- přímo úměrně na nominálním produktu
- Nepřímě úměrně na obratu peněz

Fiskální politika

www.euroekonom.sk

Fiskální politika

- rozpočtová politika
- ovlivňování chodu ekonomiky pomocí příjmů a výdajů státního rozpočtu
- **státní rozpočet** – centralizovaný peněžní fond, který vytváří, rozdělují a používají ústřední státní orgány

Cíle fiskální politiky

- regulace agregátní poptávky a nabídky
- tlumit výkyvy hospodářského cyklu
- udržovat ekonomický růst a vysokou zaměstnanost spolu se zachováním stability cenové hladiny

Příjmy a výdaje rozpočtu

Příjmy

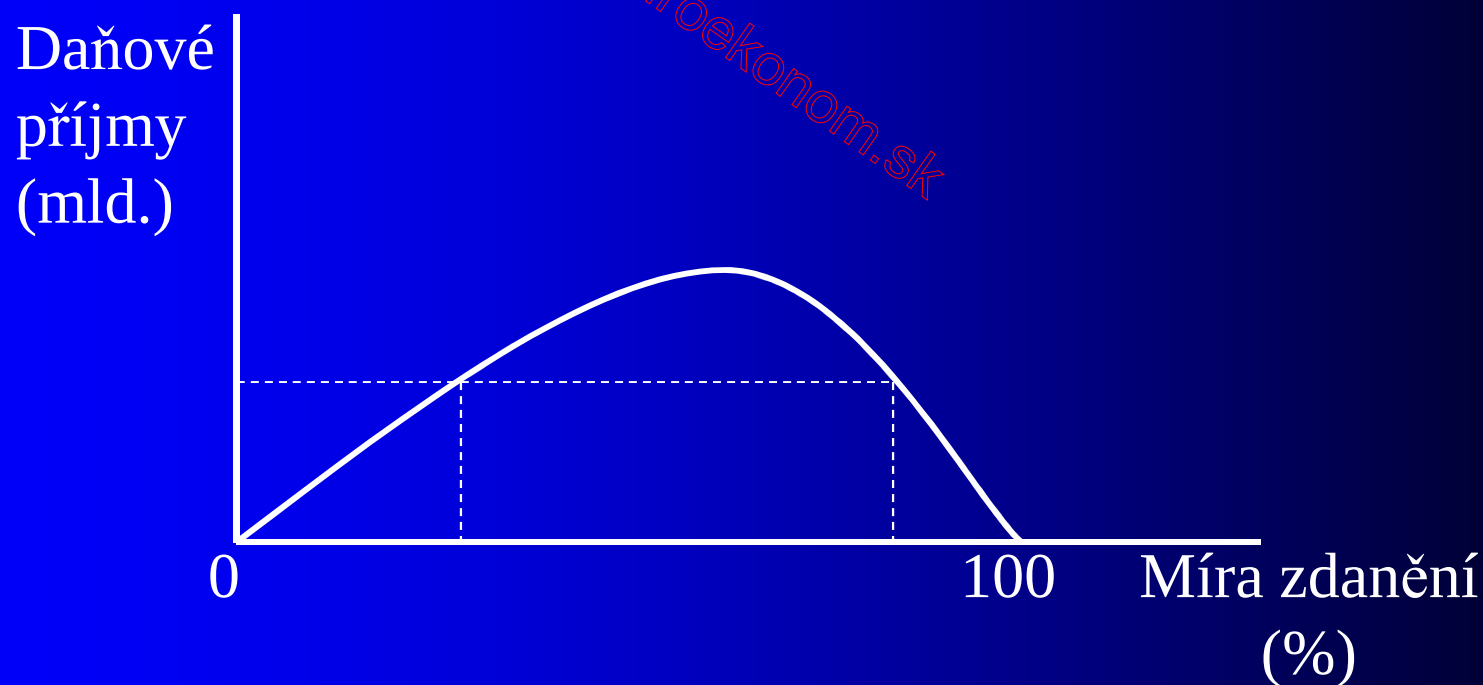
- Daně
- Povinné platby (sociální a zdravotní poj. aj.)
- Přijaté úroky, příjmy z pronájmu, splátky z poskytnutí úvěrů ...
- Příjmy z prodeje majetku
- Přijaté dotace

Výdaje

- Transferové platby (podpory, dávky, příspěvky aj.)
- Vládní nákupy v podobě financování běžných i investičních výdajů ve školství a zdravotnictví, armády apod.
- Transferové platby podnikům v podobě subvencí
- Vyplacený úrok z veřejného dluhu

Daně a efektivnost

- Lafferova křivka (1980)
- $\uparrow \text{TAX} \Rightarrow \downarrow \text{motivace k práci, úspor, investic}$
a $\uparrow \text{šedé ekonomiky a daňovým únikům}$

Rozpočtové saldo

Rozdíl mezi příjmy a výdaji představuje saldo rozpočtu.

- **Přebytkové**
- **Deficitní**

Rozpočtový deficit je zdrojem veřejného dluhu. Ten je financován zpravidla podobou dluhopisů.

Velikost rozpočtu

Ke srovnání rozpočtů a jejich sald v čase jsou používány relativní ukazatele.

- **Poměr výdajů rozpočtu k HDP** (míra vládní intervence v zemi)
- **Poměr salda rozpočtu k HDP** (Maastricht – 3 % třech nejlepších zemí v EU)

Nástroje fiskální politiky

Vestavěné stabilizátory

- **progresivní důchodová daň**
 - **pojištění v nezaměstnanosti a další soc. transfery**
 - **subvence na udržování cen zemědělských produktů**
 - **státní výkup zemědělských přebytků**
- opatření nevyžadující schválení parlamentem
 - působí v hospodářství automaticky jako proticyklické regulátory s cílem stabilizovat chod ekonomiky
 - umožňují pouze mírnit krizové výkyvy a poruchy
 - stimulace agregátní poptávky jejich prostřednictvím je relativní a málo pružná, s výrazně zpožděnými účinky

Nástroje fiskální politiky

Záměrná opatření

- veřejné práce
 - vytváření nových pracovních míst vládou
 - změny míry zdanění fyz. i práv. osob
 - politika urychlené amortizace
 - změny výdajů na státní správu
- vyžadují schválení parlamentem
 - doplněk automaticky působících stabilizátorů
 - podobně jako vestavěné stabilizátory působí obvykle se značným časovým zpožděním a s nejednoznačnými pozitivními dopady

Daňový multiplikátor

- S růstem daní klesá disponibilní důchod obyvatel, což vede k poklesu agregátní poptávky. Snížování daní má opačný efekt.
- Změna agregátní poptávky není ve stejném, ale ve větším rozsahu.
- Příčinou je daňový multiplikátor, jenž udává, o kolik se změní GDP při snížení (nebo zvýšení) daní jednu korunu.
- Výpočet:

$$\text{Daňový multiplikátor} = \frac{1 - \text{MPS}}{\text{MPS}} = \frac{\text{MPC}}{1 - \text{MPC}}$$

Mezinárodní trh výrobků a služeb

www.euroekonom.sk

Důvody mezinárodního obchodu

1) Odlišnost výrobních podmínek – jednotlivé země jsou odlišně vybaveny přírodními zdroji, leží v odlišných klimatických a geografických podmínkách, rozdíly v kvalitě lidských zdrojů.

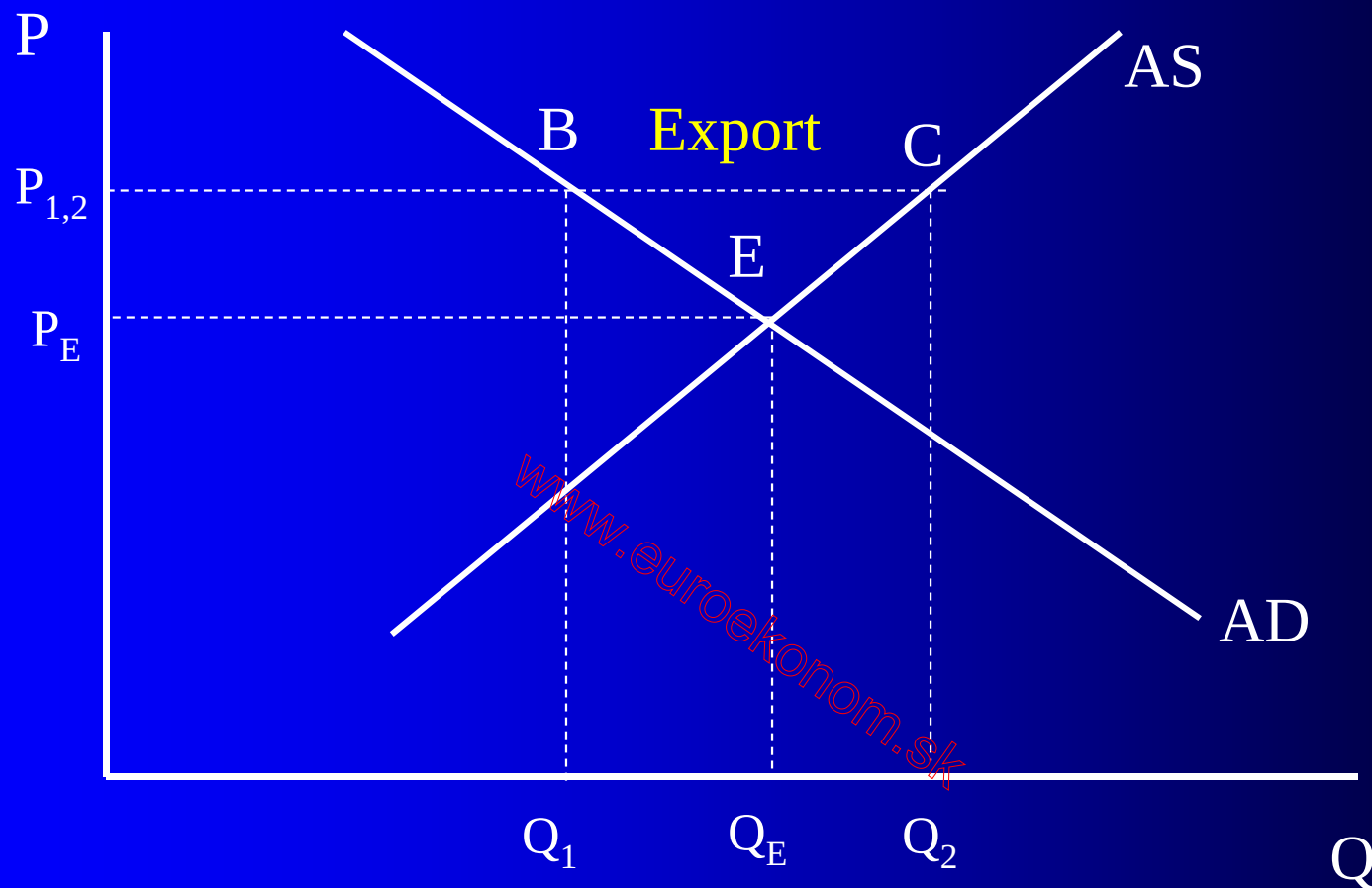
2) Klesající náklady z velkovýroby (rostoucí výnosy z rozsahu) – v různých zemích jsou různé statky vyráběny s odlišnými náklady. Při specializaci země s nízkými náklady na výrobu určitého statku dochází při výrobě ve velkém k úsporám z rozsahu (průměrné výrobní náklady se zvyšováním objemu výroby klesají).
rozdíly ve spotřebitelském vkusu – obyvatelé různých států mají odlišné preference ve spotřebě.

Typy mezinárodního obchodu

- 1) bilaterální (dvojstranný) – obchod pouze mezi dvěma zeměmi.
- 2) trilaterální (trojstranný) – vzájemný obchod mezi třemi zeměmi.
- 3) multilaterální (mnohostranný) – obchod mezi velkým počtem zemí. Výrazně zvyšuje objem obchodu.

Důsledky mezinárodního obchodu na ekonomické procesy

- a) **export** - jestliže se uzavřená ekonomika otevře mezinárodnímu obchodu, zvýší se v důsledku vývozu ceny z P_E na P_1 a výrobci vyrábějí a nabízejí více statků o rozdíl $Q_E - Q_2$. Zvýšení ceny ovšem vyvolá snížení spotřeby z původního Q_E na Q_1 , a tak na domácím trhu se ustaluje rovnováha v bodě B. Výrobci však nabízejí celkové množství statků znázorněné bodem C, proto je množství $C - B$ vyvezeno.
- b) **import** – v důsledku dovozu může cena na národním trhu klesnout z P_E na P_1 . Potom klesá i výroba a zaměstnanost, současně ovšem roste spotřeba dovážených statků. Domácí výroba se ustaluje na úrovni znázorněné bodem A a spotřeba dosahuje bodu B a tudíž se do ekonomiky dováží množství statků $B - A$.

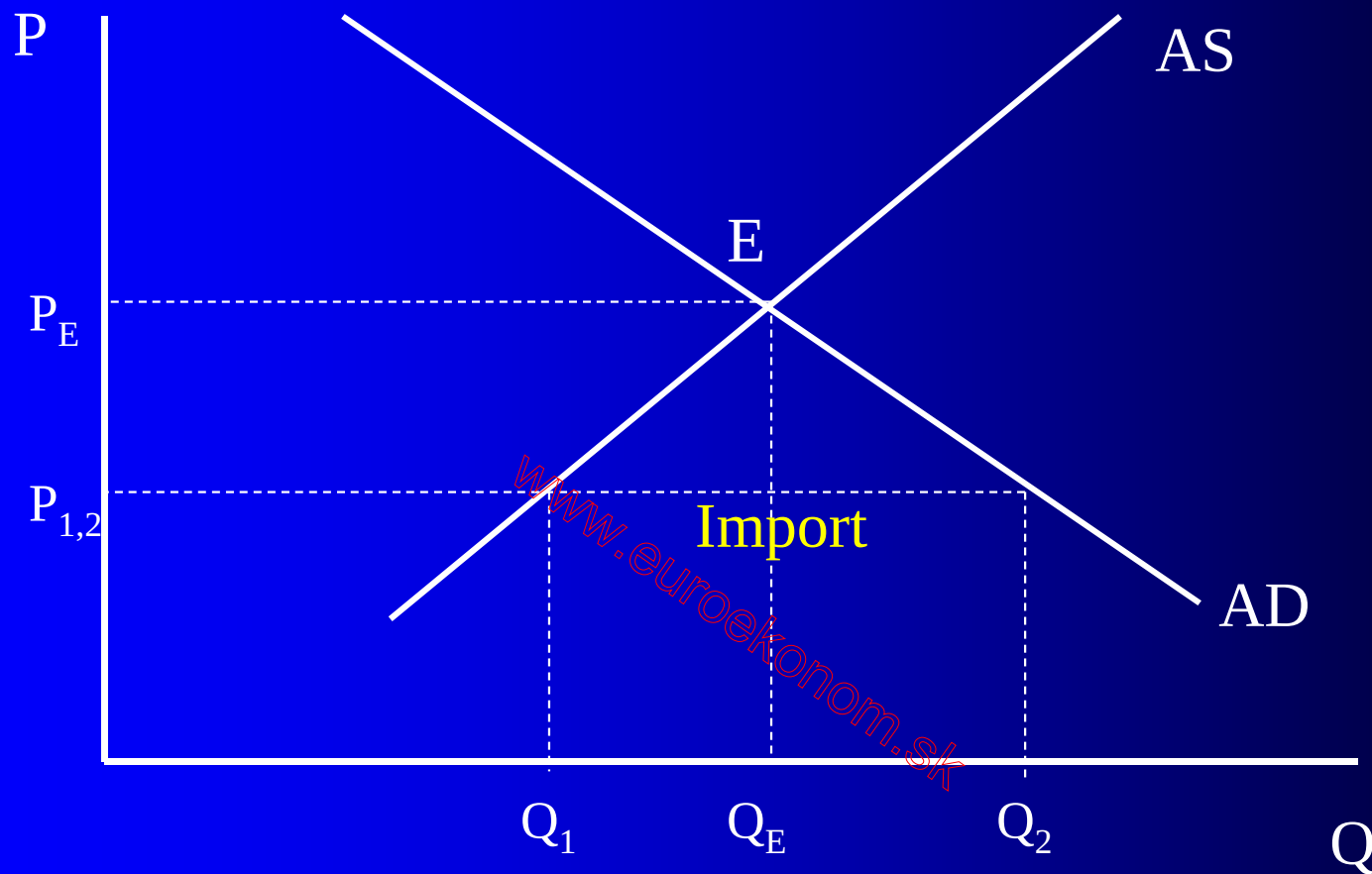

←

Národní spotřeba
klesá

→

Zaměstnanost a
výroba roste

Pokles výroby a
zaměstnanosti

Růst národní
spotřeby

Absolutní a komparativní výhoda

Zásada komparativní výhody tvrdí, že každá země se specializuje na výrobu a vývoz těch statků, které může vyrábět s relativně nižšími náklady (kde je relativně efektivnější než jiné země), naopak každá země bude dovážet ty statky, které vyrábí s relativně vyššími náklady (kde je relativně méně efektivní než jiné země). Jako první se teorií komparativní výhody zabýval anglický ekonom David Ricardo.

Absolutní výhoda – schopnost jedné země vyrábět komoditu efektivněji (tj. s větším výstupem na jednotku vstupu) než druhá země. Existence absolutní výhody však neznamena, že první země může tuto komoditu úspěšně vyvážet do druhé země (ta může mít komparativní výhodu). Strukturu mezinárodního obchodu tedy určuje komparativní výhoda a ne absolutní výhoda jedné země vůči zemi druhé.

Přínosy z mezinárodního obchodu

Pozitivní:

- 1) pracovníci mohou získat za stejné množství práce větší množství spotřebních statků
- 2) zvyšuje se národní důchod
- 3) obchod vytváří tlak na národní ceny statků, které jsou předmětem mezinárodního obchodu, aby se sbližovaly se světovými cenami
- 4) vytvoření konkurenčního prostředí – antimonopolní důsledky urychlení hospodářského rozvoje země (díky úsporám ekonomických zdrojů, specializaci, transferu technologií apod.).

Negativní:

krátkodobě může docházet k nárůstu nezaměstnanosti
sociální důsledky

Protekcionismus, jeho cíle a formy

Protekcionismus – jakékoli opatření přijaté danou zemí k ochraně domácích odvětví před dovozy (nejčastěji clo nebo kvóta uvalená na tyto dovozy).

Důvody pro protekcionismus:

neekonomické argumenty, podle nichž je vhodné obětovat hospodářský blahobyt podpoře společenských cílů (svoboda, národní bezpečnost, národní tradice)

Formy protekcionismu:

- 1) cla – daň uvalená na dovozy
- 2) dovozní kvóty – kvantitativní omezení výše dovozů
- 3) mimocelní bariéry – např. zdravotní, jakostní certifikáty

Mezinárodní finanční trhy

www.euroekonom.sk

Základní členění finančních trhů

- **peněžní trhy** - trhy s "krátkými penězi" do jednoho roku - mezibankovní trhy, krátkodobé cenné papíry
- **kapitálové trhy** - transakce přesahující 1 rok - mezinárodní dlouhodobé úvěry, mezinárodní přímé investice, trhy s cennými papíry dlouhodobými (akcie, obligace, bondy, dluhopisy, deriváty těchto papírů apod.)
- **devizové trhy** - specializují se na promptní a především pak termínované obchody s devizami (devizové deriváty)
- **trhy s drahými kovy** - vzhledem ke snižujícímu se významu drahých kovů jako uchovatele hodnot, klesá i význam tohoto mezinárodního trhu

Měnový kurz

Měnový kurz – je vzájemný poměr mezi hodnotami různých peněžních jednotek neboli poměr, v jakém se různé měny mezi sebou směňují.

Vývoj měnového kurzu:

- 1) depreciace (znehodnocení) – měnový kurz jedné země poklesne vůči jiné zemi
- 2) apreciace (zhodnocení) – měnový kurz jedné země vzroste vůči jiné zemi
- 3) devalvace – snížení oficiálního měnového kurzu (neboli parity) země
- 4) revalvace – zvýšení oficiálního měnového kurzu (parity) země.

Systemy měnových kurzů.

Existují tři základní systémy měnových kurzů a to:

System zlatého standardu – v období let 1880 až 1913. Byl to systém založený na definici každé měny pomocí fixního množství zlata.

System pružných měnových kurzů – tento systém se vyznačuje především tím, že měnový kurz zde určují převážně tržní síly nabídky a poptávky.

System fixních měnových kurzů – tento systém se vyznačuje tím, že je stanoven úřední oficiální měnový kurz, kolem kterého se s velmi malými výkyvy pohybuje tržní kurz (říká se, že kurz je zavěšen na tuto úroveň).

Vývoj mezinárodního měnového systému.

Brettonwoodský systém – v roce 1944 se hlavní státy světa (spojenci) sešly, a dohodly se na vytvoření nového mezinárodního ekonomického řádu. Na základě této dohody byla vytvořena Světová banka, Mezinárodní měnový fond a Brettonwoodský systém měnových kurzů. Jedná se vlastně o první světovou dohodu, která upravuje mechanismus regulace mezinárodního finančního systému.

a) **Brettonwoodský systém měnových kurzů** – trval od roku 1945 až do roku 1971. Rysem tohoto systému bylo, že každá měna měla stanovenou svou oficiální paritu, která byla stanovena ve vztahu k dolaru i k zlatu. Oproti systému zlatého standardu zde byla možnost přizpůsobování měnových kurzů v případech, kdy došlo k nerovnováze. Tento systém se pokládal za systém fixních měnových kurzů, ale přizpůsobitelných.

b) **Mezinárodní měnový fond (IMF)** – funguje do současné doby. Tento fond spravuje mezinárodní měnový systém a působí jako centrální banka centrálních bank. Členské země IMF přispívají do fondu a fond tyto prostředky používá k pomoci problémovým zemím.

c) **Světová banka** – také funguje do současné doby. Je založena na principu poskytování mezinárodních půjček zemím, které předloží hospodářsky rozumné projekty, ale nemohou získat soukromé půjčky s nízkým úročením. Banku financují věřitelské země podle svého ekonomického významu.

Vnější měnová politika.

Vnější měnová politika – je politika státu vůči ostatním státům v rámci mezinárodního obchodu (zda je stát vůči mezinárodnímu obchodu liberálnější nebo zda je více protekcionistický).

Cíle vnější měnové politiky:

- 1) dlouhodobě vyrovnaná platební bilance – to mimo jiné vede k dostatečné zaměstnanosti a příznivé cenové hladině.
- 2) regulace měnového kurzu – měnový kurz výrazně ovlivňuje platební bilanci

Nástroje vnější měnové politiky

1) tržně orientované nástroje:

- a) intervence na měnových trzích
- b) opatření monetární a fiskální politiky, které ovlivňují platební bilanci

2) přímé administrativní opatření:

- a) cla
- b) kvóty
- c) neviditelné překážky dovozu